

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

УДК 339

ВПЛИВ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ НА ЗОВНІШННЮ ТОРГІВЛЮ ПРОДУКЦІЄЮ АПК

Н. В. Кривенко, ННЦ «Інститут аграрної економіки»

У статті розглянуто вплив вступу України до СОТ на торговельну політику та проаналізовано зовнішню торгівлю агропродовольчою продукцією у нових умовах.

Постановка проблеми. Вступ України до СОТ зумовив зміни у державній підтримці сільськогосподарського виробника, митно-тарифному регулюванні, зовнішній торгівлі України продукцією АПК на світовому ринку та ін.

Для торговельної політики України характерною є лібералізація зовнішньої торгівлі. Проте, не дивлячись на наполягання щодо усунення торговельних бар'єрів, більшість розвинених країн вдаються саме до протекціонізму в усіх його формах. Це стосується і митно-тарифного регулювання, і експортних субсидій щодо різних видів продукції.

Аналіз останніх досліджень. Вагоме значення вступу України до СОТ підтверджується здійсненням досліджень та проведенням дискусій щодо наслідків як для АПК, так і економіки в цілому. Цими питаннями займалися такі вчені як: Волощенко Л., Діброва А., Діброва Л., Жигадло В., Заїка А., Ключко В., Кобута І., Коміренко В.І., Ленінова Г., Луцик У., Мерчанський В.В., Осташко Т. та інші вчені. Проте зміни на світовому ринку, у державному управлінні, у СОТ підтверджують важливість подальшого дослідження, і зокрема, саме для аграрного сектору.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз змін у торговельній політиці та зовнішній торгівлі агропродовольчою продукцією України після вступу до СОТ.

Результати. На сьогодні, минуло майже чотири роки після вступу України до СОТ, що загострює важливість дослідження впливу членства у цій організації на торговельну політику, експортно-імпортні відносини та перспективи їх подальшого розвитку.

Щодо державної підтримки, то обсяги бюджетних асигнувань на фінансування сільського господарства з державного бюджету зросли більш ніж у 6,6 раз (з 1,2 по 7,9 млрд грн) з 2000 по 2006 р., а валова продукція сільського господарства та с.г. підприємств - відповідно лише у 1,2 та 1,4 рази. Відомо, що для розрахунку показника Сукупного виміру підтримки для сільського господарства України визначено 2004-2006 рр. При цьому максимальні обсяги державної підтримки, які можуть бути використані як заходи "жовтої скриньки" на рік складають 602 млн дол. США (або 3 043 млн грн.). Але на 2013 р. СВП може становити 2 434 млн грн., оскільки існує зобов'язання щодо зниження державної підтримки на 20 % протягом шести років [1, с. 241-244].

Також додатково Україна може щороку витрачати на жовті програми до 5% від річної вартості виробництва валової продукції сільського господарства та до 5% від річної вартості по кожному окремому продукту.

Україна відстояла свою позицію щодо встановлення тарифної квоти на цукор-сирець. Була погоджена пропозиція про запровадження щорічної тарифної квоти в обсязі 260 тис. тонн, а впливові члени СОТ наполягали на 480 тис. тонн, зі ставкою ввізного мита 2%. Поза межами квоти відстояли захисний митний тариф зі ставкою 50%.

Крім того, збережено право спеціального оподаткування ПДВ для сільськогосподарських товаровиробників шляхом акумуляції, що полягає у застосуванні ПДВ за ставкою 20% відносно всієї сільськогосподарської продукції, незалежно від того чи вона вироблена в Україні чи імпортована [2].

Вступивши до СОТ Україна зобов'язалась: **нетарифне регулювання**

- не застосовувати мінімальні імпортні ціни (із ЗУ "Про державну підтримку сільського господарства України" у 2006 р. виключено норму, що передбачала можливість використання мінімальних імпортних цін як індикатора здійснення державних інтервенцій на внутрішньому ринку для підтримки виробників);

- не встановлювати імпортні квоти;
- відмовитись від застосування заборон на імпорт м'яса ВРХ (відповідні зміни внесено у ЗУ "Про ветеринарну медицину");

- привести все своє технічне регулювання, яке використовує міжнародні стандарти як базу, у відповідність з Угодою про технічні бар'єри у торгівлі;

- надати перевагу міжнародним стандартам, регламентам і рекомендаціям над регіональними стандартами і стандартами інших країн як базі для розробки власних стандартів, технічних з регламентів і процедур оцінки відповідності та ін.;

тарифне регулювання

- замість специфічного мита можна застосувати лише адвалорне (у відсотках до митної вартості товару);

- середній тариф на продукцію сільського господарства погодилася знизити з 13,84 до 10,66%;

- імпорнтні тарифи суттєво змінилися [3, с.36-37], зокрема (табл.1):

Таблиця 1

Імпорнтні тарифи на продукцію сільського господарства до і після вступу України до СОТ

Вид товару	Імпорнтні тарифи до вступу до СОТ	Зв'язані імпорнтні тарифи після вступу до СОТ митної вартості, %
Пшениця	40 Євро/т	10
Жито	20 Євро/т	20
Цукор	50%, але не менше 300 Євро/т	50
Борошно пшеничне	0,1 Євро/кг	15
Насіння соняшникове	15%	10
Соняшникова олія	0,8 Євро/кг	30
М'ясо курей	10 % , але $\geq 0,4$ Євро/кг	15
Курячі ніжки	0,7 Євро/кг	12
Молоко	0,1 Євро/кг	10
Масло вершкове	1,5 Євро/кг	10
Сири	0,8 Євро/кг	10

Джерело: [1, с.244]

Проте дозволено імпорнт м'яса і м'ясопродуктів при виробництві яких використовуються гормони, так як у нас не заборонено використання останніх та антибіотиків при відгодівлі худоби [3, с.36-37], що є негативним для внутрішнього споживача.

Враховуючи зміни у торговельній політиці

України після вступу до СОТ, проаналізовано її зовнішню торгівлю.

Позитивною тенденцією залишається додатне зовнішньоторговельне сальдо по продукції АПК, коли по народному господарству значення даного показника було від'ємним протягом останніх семи років (табл. 2).

Таблиця 2

Зовнішня торгівля України по народному господарству та продукції АПК за 2005-2011 рр., млн. дол.США

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Експорт всього, по народному господарству	34286,7	38367,7	49248,1	66954,4	39702,9	51430,5	68409,8
Експорт продукції АПК	4307,0	4713,4	6247,7	10824,7	9514,9	9936,1	12804,1
Імпорнт всього, по народному господарству	36141,1	45034,5	60669,9	85535,4	45435,6	60740,0	82606,9
Імпорнт продукції АПК	2684,1	3166,5	4111,0	6456,5	4936,0	5761,9	6346,4
Сальдо по продукції АПК	1622,9	1546,9	2136,7	4368,1	4578,9	4174,2	6457,7
Сальдо по народному господарству	-1854,3	-6666,8	-11421,9	-18580,9	-5732,7	-9309,4	-14197,1

Джерело: Розраховано за даними Держкомстат України

З наведених даних видно, що після вступу України до СОТ експорт продукції в цілому по народному господарству збільшився майже у півтора (1,4), а по продукції АПК – у 1,7 рази. Не дивлячись на зниження продаж у 2009 р., у подальшому спостерігається їх зростання і у 2011 рр. обсяги експорту перевищили 2008 рік. Зниження експорту можна пояснити загостренням світової фінансової кризи. Хоча по продукції АПК обсяги вивезення не стали меншими ніж до вступу до СОТ за наведеними даними (2005-2011 рр.).

При цьому, на думку В.І. Коміренка та О.В. Коміренко, набагато сильнішими в негативному

сенсі були б наслідки світової фінансової кризи якби Україна не вступила до СОТ. Саме членство у цій організації стало вчасним антикризовим заходом [4, с.167].

Варто зазначити, що навіть в несприятливих умовах кризи значення АПК продовжувало зростати. Так, питома вага агропродовольчої продукції у загальному експорті України у 2005 р. становила 12,6%, у 2009 р. - 24%, хоча у 2011 р. знизилась до 18,7 % (табл. 3). Проте вважаємо, що даний показник залишається досить вагомим, оскільки крім АПК кожна країна має розвивати й інші галузі народного господарства.

Таблиця 3

Питома вага експорту та імпорнту продукції АПК у загальному експорті/імпорнту України, %

Роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Питома вага експорту	12,6	12,3	12,7	16,2	24,0	19,3	18,7
Питома вага імпорнту	7,4	7,0	6,8	7,5	10,9	9,5	7,7

Джерело: Розраховано за даними Держкомстат України

Але з табл. 3 видно, що зросла і питома вага імпорнту продукції АПК у загальному імпорнту. Тенденція практично аналогічна як і по експорту, після 2008 р. даний показник зріс, але у 2011 р. знизився майже до значення 2008 року. Крім того,

зросли обсяги імпорнту після вступу до СОТ. Тобто економіка України після вступу до СОТ стала ще відкритішою, значною мірою цьому сприяла лібералізація торгівлі.

Проаналізуємо дані щодо експортно-

імпортних потоків по окремих видах продукції АПК. Одним із стратегічних видів продукції АПК

України є зернові. За останні роки в цілому спостерігається збільшення їх експорту (рис.1).

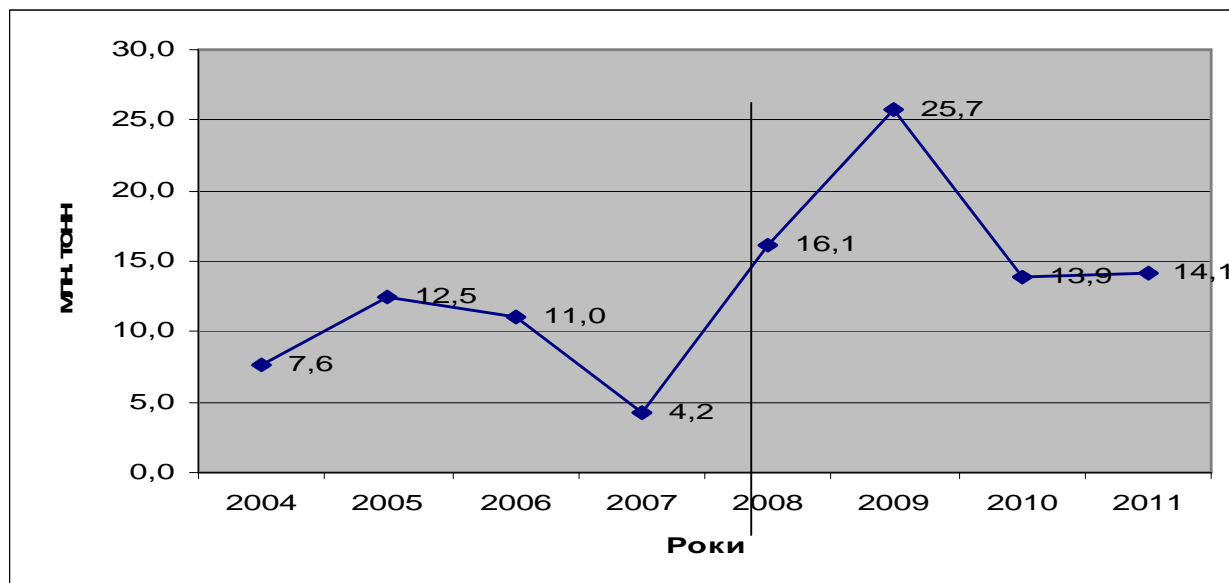

Рис. 1. Експорт зернових Україною, 2004-2011 рр.

Зростання обсягів продаж зернових у 2008 р. обумовлено і збільшенням урожаю у 2008 р. (біля 53 млн. тонн за даними ФАО). Крім того, це можна пояснити скасуванням експортних квот на зернові у травні 2008 р. (Постанова Кабінету Міністрів України №470 від 21 травня 2008 р. «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2007 р. №1411 та визнання такою, що втрати-

ла чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2008 р. №418») [5, с. 18].

Проте, у 2008 р. спостерігалось зниження експорту насіння соняшнику, хоча у наступні роки його обсяги суттєво зросли і не були меншими ніж у 2007 р. (рис. 2). Хоча кращою тенденцією є зростання обсягів експорту готової продукції, зокрема соняшникової олії.

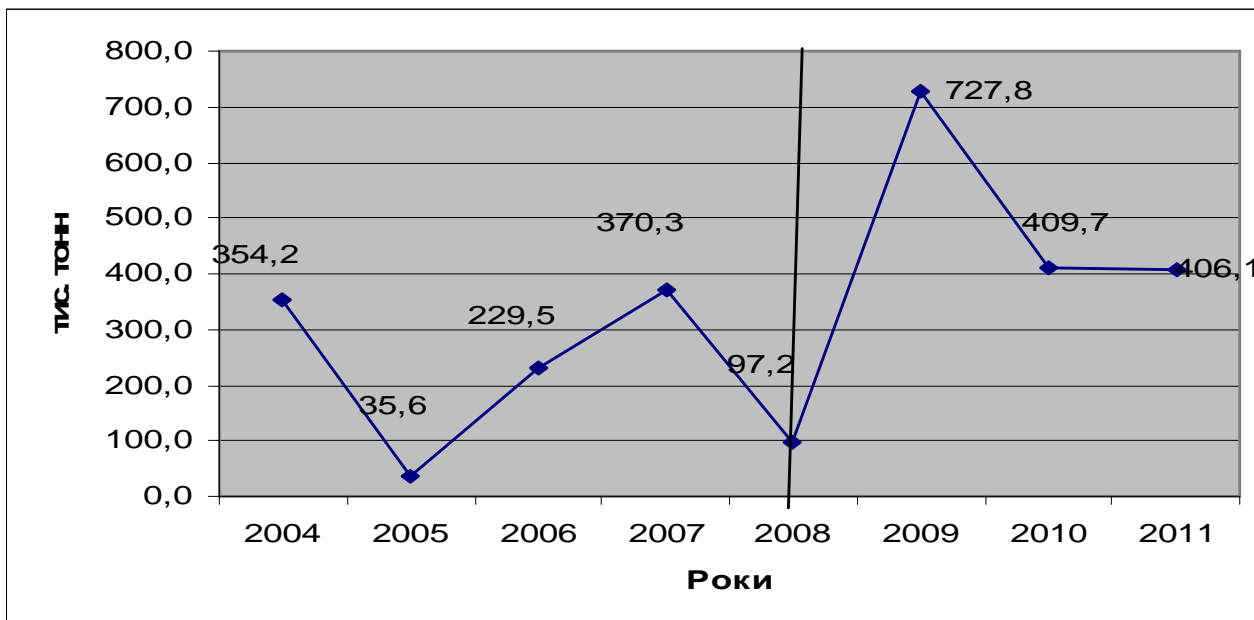

Рис. 2. Експорт насіння соняшнику Україною, 2004-2011 рр.

Також зріс експорт кукурудзи. У 2008 р. обсяги продаж зросли порівняно із попередніми роками і досягли рівня 2005 року (2,8 млн тонн), а у 2011 р. збільшились ще майже втричі (7,8 млн тонн).

Тенденція збільшення обсягів експорту хара-

ктерна і для овочів, зокрема картоплі, томатів, фруктів, курятини. Так, у 2011 році порівняно з 2007 р. даний показник зріс відповідно у 1,7 раз, 4,1; 3,8; 1,7 (у 2010 майже в 3 рази), 9,9 раз відповідно. Проте зменшився у 2,5 рази експорт молока та вершків, обсяги експорту усіх видів сирів

та кисломолочного сиру більші ніж у 2006-2007 рр., проте менші за 2004-2005рр. Коливаються і обсяги експорту пшениці.

Щодо імпорту, то спостерігається збільшення по насінні соняшнику, овочах та коренеплодах, зокрема картоплі, томатах, молоку та вершках згущених. Так, у 2011 р. порівняно з 2007 роком даний показник зріс відповідно у 2 рази, 4,4; 3,7; 18,1; 13,4 раз.

Збільшення імпорту фруктів та усіх видів сирів спостерігається, починаючи з 2005 року.

Зазначимо, що Осташко Т.О. відмічає значне збільшення обсягів імпорту овочів і фруктів у 2005-2008 рр. при тому, що зниження ставок митного тарифу у 2005 р. на них не відбулось крім введення сезонного мита на деякі види фруктів, що вирощуються в Україні. Але ціни на внутрішньому ринку на вказану продукцію зростали відчутнішими темпами ніж на імпорт. В свою чергу зміцнення гривні посилювало цей негативний ефект. Таким чином, український виробник втрачав цінову конкурентоспроможність на внутрішньому ринку, що зумовило збільшення обсягів імпорту і втрату його позицій. Проте зміна механізмів обкладання митом і зниження його ставки спричинили часткове виведення імпорту плодово-овочевої консервації з тіні. Внутрішнє виробництво може оцінюватись як цілком конкурентоспроможне, але подальший його розвиток залежатиме від наявності якісної недорогої сировини, яка не витримує конкуренції з імпортом [3, с. 89].

Цікаво, що Україна зменшила імпорт курятини у 2,2 рази. Тобто, вітчизняна продукція є конкурентоспроможною на внутрішньому ринку.

В цілому, з проведеного аналізу по окремих видах агропродовольчої продукції, можна зробити висновки, що збільшився їх як експорт, так і імпорт. Щодо останнього, то найбільше зростання спостерігається по продукції овочівництва, зо-

крема картоплі, томатах, та молоку.

Варто звернути увагу на збільшення експорту переробних галузей, що є особливо позитивним вітчизняної економіки.

Останніми роками спостерігається суттєвий розвиток олійної промисловості. У 2009 р. питома вага експорту олії та жирів мала 19 %, у 2010 р. – 26, і в подальшому прогнозується збільшення. Запровадження вивізного мита на насіння соняшнику на рівні 17% стало головним фактором підтримки галузі і стимулювало інвесторів вкласти кошти в оновлення технічного оснащення олієекстракційних заводів. Також значними темпами розвивається кондитерська галузь. Оновлення технічного складу комбінатів завдяки збільшенню інвестицій в галузь сприяло поліпшенню якості, а отже конкурентоспроможності вітчизняних товарів на ринку близького зарубіжжя. Валютні надходження від їх експорту становлять понад півмільярда доларів. І в майбутньому прогноують зростання експорту.

У 2009-2010 р. експорт агропродовольчої продукції до ЄС-27 суттєво низився порівняно з 2008 р. Адже через високий урожай зернових та олійних культур члени цього угруповання імпортували їх менше, а Україна експортує до ЄС переважно сировину. Проте у товарній структурі експорту до СНД питома вага готових виробів, зокрема кондитерські вироби, продукти переробки овочів, яловичина і молокопродукти та ін., значно переважає [6, с. 100-101].

Існували побоювання щодо конкурентоспроможності вітчизняної продукції після вступу України до СОТ. Дійсно, з одного боку, обсяги імпорту по окремих видах продукції суттєво зросли. Проте, оскільки одним з показників конкурентоспроможності продукції вважають питому вагу експорту у обсягах виробництва [7, с.13-14], то доцільно проаналізувати його динаміку (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка питомої ваги експорту окремих видів продукції АПК у обсягах її виробництва, %

Продукція	Роки						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Зернові	19,7	18,6	33,6	33,1	15,2	31,3	57,2
пшениця	25,0	14,6	32,1	33,5	7,6	29,0	61,7
кукурудза	13,7	13,9	39,0	26,2	12,9	24,6	68,5
насіння соняшнику	20,4	11,6	0,8	4,3	8,9	1,5	11,4
картопля	0,00	0,01	0,00	0,00	0,01	0,01	0,02
томати	0,3	0,3	0,3	0,7	1,4	2,2	3,4

Джерело: розраховано за даними ФАО

З наведених даних видно, що питома вага експорту у обсягах виробництва по більшості наведених продуктів зростає. Так, найбільшого значення даний показник по зернових, зокрема пшениці, кукурудзі, картоплі і томатах досяг саме у 2009 році після вступу України до СОТ. Це свідчить про конкурентоспроможність вітчизняної продукції на зовнішньому ринку, причому обсяги виробництва картоплі суттєво не зросли.

Одним з позитивних наслідків, який прогнозували після вступу України до СОТ, це збіль-

шення іноземних інвестицій. Проте, як зазначають, В.М.Клочко та В.В.Мерчанський “прямої залежності між набуттям членства у СОТ і зростанням прямих іноземних інвестицій (ПІІ) - немає¹”. Так, після вступу до цієї організації їх обсяги до Естонії і Латвії суттєво не змінилися, в Киргизста-

¹ Клочко В.М., Мерчанський В.В. Значення вступу України до СОТ для агропромислового комплексу / В.М.Клочко, В.В.Мерчанський // Економічний простір. – 2009. – №22/1. – С.14. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_22/1/klochko.pdf

ні різко зменшились, в Болгарії зросли майже вчетверо [8, с. 14-15].

Таким чином, з проведеного аналізу, можна зробити висновки, що серед наслідків приєднання України до СОТ є:

1. Скасування кількісних обмежень експорту, які не відповідають вимогам СОТ [5, с.18];
2. Більший доступ вітчизняної продукції на ринки інших країн;
3. Зростання експорту вітчизняної продукції;
4. Можливість вирішення спірних торговельних питань в рамках СОТ;
5. Виведення імпорту з тіні;
6. Збільшення лібералізації зовнішньої торгівлі;
7. Підвищення імпорту продукції АПК на вітчизняний ринок, особливо овочів та коренеплодів, зокрема томатів, молока та вершків згущених;

зняний ринок, особливо овочів та коренеплодів, зокрема томатів, молока та вершків згущених;

8. Посилення конкуренції на внутрішньому ринку.

Висновки. Отже, безумовно, участь України у СОТ, як країни, яка значною мірою інтегрована у світове господарство і прагне приєднатись до ЄС, є позитивним явищем. Причому відомо, що учасниками цієї організації є понад 150 країн, і нещодавно вступила Російська Федерація. Проте, членство у СОТ не є основною ціллю України, а, на нашу думку, є одним із заходів збільшення переваг при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, зокрема торгівлі і зростання добробуту населення в цілому.

Список використаної літератури:

1. Діброва А.Д., Діброва Л.В. Економічні наслідки та результати вступу України до СОТ для сільськогосподарства країни, споживачів продовольства й держави // Національний вісник Волинського національного університету ім. Л.Українки. – 2009. – С. 240-246. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/misnarod_vidnos/2009_3/R2/Dibrova.pdf
2. Луцик У.М. Вплив на АПК вступу України в СОТ / Буковинська державна фінансова академія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66747.doc.htm
3. Осташко Т.О., Волощенко Л.Ю., Ленінова Г.В. Внутрішній агропродовольчий ринок України в умовах СОТ / Осташко Т.О., Волощенко Л.Ю., Ленінова Г.В.; відпов. Ред.. Точилі; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2010. – 208 с.
4. Економічні проблеми членства України в СОТ: монографія / В.І. Коміренко, О.В.Коміренко, В. І. Троненко та ін.; за ред. В. І. Троненка. - К. : КиМУ, 2010. - 218 с.
5. Кобута І., Жигадло В., Заїка А. Один рік України у СОТ / І.Кобута, В.Жигадло, А.Заїка; за ред. М.Свенціцькі; Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки. – К., 2009. – 44 с.
6. Діброва А.Д., Одосій О.В. Основні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією / А.Д. Діброва, О.В. Одосій // Економіка АПК. – 2012. - №2. – С.101.
7. Бородин К.Г. Конкурентоспособность в рыночной экономике / К.Г. Бородин. – М.: ТЕИС, 2005. – 125 с.
8. Клочко В.М., Мерчанський В.В. Значення вступу України до СОТ для агропромислового комплексу / В.М.Клочко, В.В.Мерчанський // Економічний простір. – 2009. – №22/1. – С.13-21. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_22/1/klochko.pdf
9. Дані Держкомстат України.
10. Статистичні дані ФАО. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.fao.org>.

У статті розглянуто вплив вступу України до СОТ на торговельну політику та проаналізовано зовнішню торгівлю агропродовольчою продукцією у нових умовах.

В статье рассмотрено влияние вступления Украины к СОТ на торговую политику и проанализирована внешняя торговля агропродовольственной продукцией в новых условиях.

In the article influence of entry of Ukraine is considered to to SOT on a trade policy and foreign trade is analysed agroproducts in new terms.

Рецензент: д.е.н., професор Л. І. Михайлова
Дата надходження до редакції: 27.02.2012 р.